

c) Immo est scientia maxime *necessaria*, quia omnium scientiarum suppeditat et demonstrat principia, quibus nituntur. Qui igitur metaphysicam destruit, fundamentum evellit omnium scientiarum et viam aperit latissimam omnibus funestissimisque erroribus, quod nostro praesertim tempore apparet, quo, sprete metaphysica, tot tamque perniciosi errores et dissensiones in omnes partes philosophiae indeque in vitam privatam, socialem, publicam irreperunt.¹⁾)

3. *Divisio*: Quum ontologia rationem entis explicet, potest illam considerare et in se et respectu inferiorum, in quibus invenitur, et ratione perfectionis. Unde tractandum est: a) de ente transcendentali, b) de ente praedicamentali, c) de entis perfectione.

Liber primus: De ente transcendentali.

(1. *Notio entis*: Mens nostra praedita est facultate reflectendi in conceptus suos obiective spectatos, eorumque notas inter se distinguit et ab invicem praescindit. Hac mentis praecisione ideae novae eaeque magis universales et simplices efformantur, dum perveniamus tandem ad notionem *entis*, quam omnium maxime simplicemprehendimus, ita ut nihil iam ab ipsa praescindi possit; nam ultra rationem entis non invenitur nisi purum nihil. *Simplicitas* et *immaterialitas*, quae huic rationi entis tribuitur, non est positiva tanquam aliquid existens in se et per se, sed est negativa, i. e. effecta per abstractionem, unde non existit formaliter nisi in conceptu, i. e. in mente abstrahente, cum fundamento tamen in re.

2. *Natura entis abstracti*: Haec igitur ratio simplicissima et abstractissima vocatur *ens transcendentalis*: *Ens*, quia solum nihilo opponitur; *transcendentale*, quia sub nullo genere continetur, sed omnia supergreditur et invenitur in omni genere, specie, differentia iam implicite contentum) Patet igitur, ens transcendentalis: a) *definiri non posse*: neque definitione essentiali, quia sub nullo genere continetur, et omnes differentias iam in se continet; neque definitione propria, descriptiva vel genetica, quia omnes conceptus rationem entis supponunt; b) neque *indiget definitione*, quia omnium conceptuum simplicissimus est et clarissimus, quum sit primum, quod in omni cognitione apprehendamus tanquam obiectum formale mentis.²⁾ Deinde patet, ens transcendentalis esse *comprehensione* minimum, quippe quod una nota constet simplici; *extensione* vero maximum, quum in omnibus rebus, quae sunt vel esse possunt, ratio entis inveniat.

¹⁾ Cfr. Commer, Immerwährende Philosophie, Wien, 1899, p. 105; Fischer, Grundproblem d. Metaphysik, p. 1, sq. ²⁾ Cfr. critic. p. 345 sq.

3. *Divisio entis*: Ens secundum S. Thomam¹⁾ triplex distingui potest: esse essentiae, esse existentiae, esse logicum (copula propositionis). *Esse essentiae*, per nomen „esse“ significatum, est illud, quod potest esse et quidem in rerum natura, non in sola mente; et opponitur nihilo essentiae, i. e. nihilo absoluto vel metaphysico. *Esse existentiae*, per verbum „esse“ significatum, est id quod in rerum natura (subiective) actu existit, et opponitur nihilo existentiae, i. e. nihilo positivo seu physico. *Esse logicum*, per copulam „est“ significatum, est id, quod solum obiective, i. e. ut obiectum cognitionis in sola mente existit et existere potest, e. g. iudicia obiective spectata. In metaphysica solum esse reale tum essentiae, tum existentiae consideratur. Esse essentiae autem seu posse esse et esse existentiae seu actu esse (existere) vocantur duplex status, in quo ens inveniri potest, non vero species entis, quia nulla differentia realis ad rationem entis addi potest, quae in ipsa non iam insit. Si autem „ens“ abstrahit ab omni statu, i. e. existentiam neque includit neque excludit, habetur „ens ut sic“, quod igitur praesive, non negative (exclusive) sumitur, et vocatur *ens transcendentalis*.²⁾

4. *Synonyma et attributa entis*: Synonyma entis sunt: *res* et *aliquid*. *Res* significat potius essentiam entis positive; *aliquid* (= aliud quid) ens distinguit ab aliis, unde potius negative illud significat. Attributa vero entis sunt: *unum*, *verum*, *bonum*. Haec attributa, ut patet, nil addunt realitatis ad rationem entis, sed eam vel in se (unum) vel relate ad potentias nostras (intellectum = verum

¹⁾ S. Thom. quaest. disp. de verit. qu. 1 a. 1. ²⁾ Sunt, qui ens transcendentalis vocent „compositum ex essentia et esse (existentia)“, unde restringunt illud ad res existentes, sicut etiam categorias ita, ut non-existentibus et non-compositis solum analogice conveniant. Sed quum ens transcendentalis ut conceptus directus i. e. quoad suam *comprehensionem* sit praedicatum essentiale et intrinsecum omnium rerum, non posset iam praedicari vere et proprie de rebus non-existentibus i. e. possibilibus, quia non existunt; neque de Deo, quia non est compositus ex essentia et existentia. Neque analogice de eis praedicari posset, si quidem analogia *intrinseca*, de qua hic agitur, supponit id, quod conceptus exprimit, *vere et formaliter* in omnibus analogatis inesse, licet diverso modo (cfr. dialect. p. 22 et infra § 2); Deus igitur et possibilia neque proprie neque analogice essent entia. Et si analogice essent entia, hoc essent per relationem ad ens existens et compositum, quum tamen, omnibus fatentibus, ratio entis *primo* insit in Deo, deinde per relationem ad ipsum in rebus a Deo dependentibus. *Ontologia* autem considerat *obiectivam* rationem entis, non modum *subiectivum* cognitionis nostrae i. e. modum, quo formamus *notionem* entis per abstractionem. Ceterum „ens transcendentalis“ illud est ex conceptu suo, quod abstrahit ab omni determinatione ac proinde etiam a statu existentiae et ab omni compositione. Cfr. De Maria, Philos. peripat. schol. I, 332. Remer, Summa praelect. philos. I, 206.

et voluntatem = bonum) magis determinant; unde illa attributa aequae sunt transcendentalia ut ens, et in omnibus rebus necessario inveniuntur.

Primum igitur tractandum est de „ente ut sic“; deinde de duplici statu entis: de actu et potentia; tertio de attributis entis.

Caput I: De natura entis transcendentalis.

§ 1. De unitate rationis entis.

Thesis I: Conceptus entis transcendentalis est in se unus.

(*St. qu.* 1° Sicut omnis conceptus, ita etiam *conceptus entis* potest considerari subiective et obiective; *subiective* spectatus est ipse actus cognitionis seu species expressa, quae in se quidem (in essendo) est individualis, sed multa, immo omnia repraesentat, ac proinde universalis est in repraesentando; *obiective* spectatus est ratio obiectiva realis per conceptum expressa, i. e. universale in essendo et praedicando. In thesi conceptus entis potius *obiective* spectatur.

2° *Ens transcendentalis* est illud, quod praescindit tum a mera possibilitate tum ab existentia; non significat nisi esse extra nihil. Propterea „ens ut sic“ non nisi *comprehensionem* conceptus significat, seu id quod praedicatur, nullo modo attendens ad *modum*, quo ens in singulis existit vel existere potest, seu quo res singulae nihilo opponuntur; agitur igitur in thesi de conceptu directo entis, non reflexo.

3° Unitas conceptus *obiective* spectati (nam subiective ut actus consideratus semper est res una singularis) in eo est, ut ratio obiectiva, quam exhibet, non sit in se divisa, i. e. ut eadem ratio in omnibus rebus revera proprie et intrinsecus inveniatur, de quibus conceptus praedicatur. Iam vero haec unitas conceptus logica potest esse perfecta, i. e. univoca, et imperfecta seu analogica; de qua divisione infra in thesi V plus dicitur; modo sufficit affirmare, conceptum entis habere veram *aliquam* unitatem, ita ut eadem ratio obiectiva vere et intrinsecus insit in rebus.

4° Haec thesis adversatur iis, qui rebus non propriam entitatem (substantialitatem, vitam etc.) concedunt, sed soli enti cuidam absoluto, cuius omnes res essent mere phaenomena subiectiva, ut Pantheistae Brahmani et Eleates, necnon idealistici seu subiectivi (Fichte, Hegel) et phaenomenalistae vel panpsychistae moderni (Schuppe, Avenarius, Laas etc.)¹⁾ somniantur.

Prob. 1. Ex natura conceptus entis: Ens transcendentalis est illud, quod praescindit ab omni modo speciali et statu existendi, et exhi-

¹⁾ Cfr. Müller, System der Philos., p. 20.

bet solum illam rationem obiectivam, qua opponitur nihilo absoluto. *Atqui* omnes res: tum Deus tum creaturae, tum res existentes tum possibiles, tum substantiae tum accidentia in eo conveniunt, quod non sunt nihil, et illud quidem vere, proprie et intrinsecus omnibus inest. *Ergo* conceptus „entis ut sic“ est unus eamque exprimit rationem obiectivam, in qua omnes res conveniunt.)

2. *Ex natura rerum:* Res omnes, quamvis in multis maxime differant, per hoc tamen sunt similes, quod sunt *aliquid*, vel *possunt* saltem aliquid esse, et haec ratio entis omnibus intrinsecus inest; secus enim revera non essent. *Atqui* ea est mentis nostrae vis abstrahendi et praescindendi, ut possimus rationes, licet non realiter, formaliter tamen distinctas, ab invicem separare et illud solum concipere, quod habent commune; alioquin nullos conceptus universales formare possemus. *Ergo* possumus concipere rationem aliquam omnibus rebus communem, sc. rationem entis, ac proinde hic conceptus est in se unus.

(3. *Per exclusionem:* Ratio, cur conceptus „entis ut sic“ non esset unus, esset, quia aut in se esset distinctus, aut ab aliis non esset distinctus; unum enim est illud, quod in se non est distinctum, et ab omnibus aliis est distinctum. *Atqui* conceptus entis ut sic: a) non est in se distinctus; nam eandem semper rationem exprimit sc. oppositionem ad nihil absolutum, haec autem ratio in omnibus rebus eadem est et ipsis vere, proprie, intrinsecus inest; non sicut ratio sanitatis, quae alia est in homine, alia in cibo, alia in vultu, ac proinde in se non est una eademque. *Ergo* conceptus entis in se non est divisus, neque distinctus. b) Est autem distinctus ab aliis conceptibus; nam 1° ratio „entis ut sic“ est formaliter, i. e. intrinsecus et essentialiter distincta ab omnibus aliis, e. g. a ratione substantiae, accidentis, hominis, lapidis; alias enim non posset concipi sine ratione substantiae, hominis etc. *Ergo* etiam conceptus, quo illa ratio ab aliis formaliter distincta exhibetur, est distinctus ab aliis conceptibus. 2° Ratio, cur conceptus entis non esset distinctus ab aliis, esset: quia a) differentias omnes iam in se contineret ac proinde omnes conceptus iam in se concluderet. *Atqui* licet eas implicite in se contineat, neque perfecte ab iis praescindere possit, tamen *explicite* non continet, quod sufficit ad formalem distinctionem. *Ergo* conceptus „entis ut sic“ potest sine eis formari et intelligi. ß) Vel quia differentiae rationem entis intrinsecus et metaphysice immutant, e. g. in substantia, in accidente etc. *Atqui* si haec ratio valeret, conceptus plurimi non essent distincti; nam res omnes conceptibus repraesentatae in se sunt singulares, ita ut substantia angeli intrinsecus sit alia atque hominis; immo natura humana Petri intrinsecus alia est ac Pauli. Omnes autem homines conceptus, e. g.

substantiae, angeli, hominis, Petri etc. diversos esse statuunt; secus tota logica periret, neque aliud esset nostra cognitio, nisi lusus mentis inanis. Ergo conceptus „entis ut sic“ est ab aliis formaliter distinctus ac proinde vere, proprie, intrinsecus unus.)⁽¹⁾

Thesis II: Conceptus entis non est physice unus.

St. qu. 1° Nota, triplicem distingui unitatem: physicam, metaphysicam, logicam. a) *Physica* adest, si partes realiter inter se distinctae unam naturam *physice* compositam constituunt, e. g. corpus et anima hominem. b) *Metaphysica* adest, si partes realiter et physice quidem idem, ratione tamen distinctae unam realem essentiam *metaphysicam* constituunt, e. g. animalitas et rationalitas naturam humanam; et haec distinctio partium in unitate aliqua metaphysica habet fundamentum perfectum in re. c) *Unitas logica* adest, quando partes, quae unitatem constituunt, neque physice neque metaphysice, id est cum fundamento perfecto in re, distingui possunt, sed si una alias non quidem explicite et formaliter, sed implicite includit, neque sine aliis vel esse vel etiam perfecte intelligi potest, e. g. Dei iustitia et sapientia. (Quaeritur igitur, quae unitas conceptui entis sit tribuenda, num physica, ita ut differentiae genericae, specifica et individuales ad ipsum tanquam partes *realiter* distinctae accedant; an metaphysica, ita ut notae ens determinantes *virtualiter* et quidem cum *fundamento perfecto* in re ab ipso sint distinctae; an solum logica, ita ut differentiae rationem entis ad inferiora contrahentes, in ipsa implicite iam lateant et contractione entis solum *explicite* exprimantur.

2° In hac thesi non agitur de conceptu directo entis, sed de *reflexo*; quaeritur quomodo ratio obiectiva entis in inferioribus, i. e. in rebus singulis inveniatur, quo modo res nihilo opponantur; num ratio entis aliqua transcendentalis existat in rebus in se physice una et universalis, realiter distincta a ratione substantiae vel accidentis, humanitatis etc.

3° Hoc quidem affirmat *pantheismus* obiectivus¹⁾, statuens res nil esse nisi emanationes vel evolutiones entis cuiusdam absoluti tanquam eius accidentia seu phaenomena; deinde *formalismus*, ut Platonici, qui universale formaliter a parte rei existere putant; tandem aliquomodo *Scotistae*, entis rationem universalem, sicut omne universale, a parte rei existere arbitrantur et a differentiis non quidem perfecte realiter, sed distinctione *formali ex natura rei* distinguentes.

Prob. 1. Ex natura entis: Si conceptus entis esset physice unus, ita ut differentiae vel modi eum ad inferiora contrahentes

¹⁾ Stoici, Neoplatonici, Gnostici, Manichaei, Scotus Eriugena, Platonici aevi (Giordano Bruno), Spinoza, Schelling, Schopenhauer, E. v. Hartmann etc. *(1) na metafizice unus*

realiter ab ipso differrent, ratio entis obiectiva a parte rei esset aut aliquid universale, aut aliquid singulare. *Atqui* neutrum admitti potest: a) non est quidquam *universale*; nam, ut in critica ostendimus, universale a parte rei existens et rationi et factis repugnat; b) neque est quidquam *singulare*; nam illud singulare iterum constaret ex ratione entis et modo singularitatis, ac proinde in infinitum esset progrediendum. Ergo ratio entis a parte rei non distinguitur *physice* a modo suo existendi, et per consequens conceptus entis non est *physice* unus.)

2. *Ex natura differentiae seu modi contrahentis:* Nam illa differentia seu modus, quo ratio entis determinatur, e. g. ad rationem substantiae (= esse per se, perseitas) vel hominis (= esse animalitatis et rationalitatis), aut est ens, aut non est ens. *Atqui* si est ens aliquod, iterum modus entis ab ipso „ente ut sic“ realiter differret, unde in infinitum procedendum esset; si vero non est ens aliquod, nihil est, ac proinde neque potest ens ullo modo determinare; non igitur esset differentia vel modus. Ergo differentiae seu modi entis ab ipso realiter differre nequeunt, unde patet, conceptum entis non esse physice unum.

3. *Per exclusionem:* Sola ratio, cur distinctio illa physica admittenda sit in sententia Scotistarum¹⁾, est distinctio ipsa conceptuum entis eiusque modorum. *Atqui* haec distinctio non requirit, ut ostendimus, physicam ullam sive realem distinctionem rerum, quae conceptu distinguuntur; sufficit enim praecisio mentis obiectiva cum fundamento sive perfecto sive imperfecto in re; immo ratio nostra nonnunquam valet etiam sine fundamento in re distinguere, quae sunt identica. Ergo distinctio conceptuum entis eiusque modorum non requirit realem distinctionem in rebus conceptis.

4. *Ex absurdis:* Si ratio entis in rebus esset physice una, sequeretur, nullas res plures inter se realiter et physice distinctas esse, neque quidquam novi fieri posse. *Atqui* hoc absurdum est. Ergo ratio entis non est physice una.

Prob. maior.: Realis et physica rerum distinctio supponit, unam rem realiter et physice non idem esse atque aliam; et aliquid realiter fieri supponit, prius illud non fuisse et esse physice distinctum a rebus iam existentibus. *Atqui* si ratio entis physice una est, praeter illam nil reale et physicum inveniri potest; sicut si unus homo tantum possibilis esset, nullus praeter ipsum esse et nasci posset; nihil enim potest esse, quod non sit ens. Ergo res plures

¹⁾ Idem dicendum est de Pantheistis, qui intuitionem quandam absoluti supponunt, confundentes eam cum apprehensione entis abstractissimi.